

Романюха М. В.

Дніпровський державний технічний університет

ЕЛЕМЕНТИ ЕКСПРЕСИВНОГО СИНТАКСИСУ В АНГЛОМОВНИХ НАУКОВО-ПОПУЛЯРНИХ ТЕКСТАХ

Статтю присвячено основним тенденціям використання елементів експресивного синтаксису в англomовних науково-популярних статтях на базі текстів з таких відкритих англomовних науково-популярних платформ Scientific American, National Geographic, Euroscientist.

Визначено, що мовні особливості науково-популярного тексту пропонують багату палітру семантико-стилістичних та синтаксичних засобів передачі думки, що продиктоване прагматичною установкою на зближення з читачем. Транслюючи складне наукове знання широкій аудиторії, наукова популяристика має говорити «легко про складне», розтлумачувати елементи наукового знання, недоступні широкому загалу та підкреслювати думку, зокрема структурними компонентами речення. Встановлено, що широке розповсюдження елементів експресивного синтаксису продиктоване прагматичною установкою наукової популяристики – відтворити атмосферу діалогу у письмовій формі, донести важливі смислові акценти повідомлюваного наукового контенту.

Ці риси є фундаментальними для розуміння жанрової природи науково-популярного тексту: для створення ефекту невимушеного діалогу «на рівних» з читачем автор має робити усвідомлений вибір синтаксичних ресурсів англійської мови, а здобувачі-філологи мають вміння ідентифікувати, аргументувати елементи цього вибору на передперекладацькому етапі аналізу тексту і адекватно відтворювати їх при перекладі.

У статті з'ясовано, що використання елементів експресивного синтаксису в англomовних науково-популярних статтях досить широке, вони направлені на стягнення, розширення синтаксичної структури речення, зміну порядку слів та транспозицію значення речення. Виявлено, що позиційно елементи експресивного синтаксису тяжіють до сильних позицій тексту – заголовку, підзаголовку, але також зустрічаються в структурі статті.

Ключові слова: науково-популярний текст, жанрова специфіка, експресивність, синтаксис, передперекладацький аналіз.

Постановка проблеми. Із розвитком технологій створення та розповсюдження інформації залученість читацької аудиторії до наукових здобутків стає все ширшою і ширшою. Сучасна читацька аудиторія бере участь у науковому діалозі не через роботу пліч-о-пліч із науковцями, а через емоційну та особисту зацікавленість в науковій інформації. Нам близька думка, що такої зацікавленості можна досягти завдяки спеціальним мовленнєвим технікам [1, с. 119].

Популяризація науки серед широкої читацької аудиторії відбувається в межах такого жанрового різновиду наукового тексту як науково-популярний або науково-публіцистичний, де наукові дані викладено для нефахівців [2, с. 67–69], [3, с. 39–40]. Жанрова специфіка науково-популярних текстів полягає у їхньому синкретизмі – вони містять як загальні ознаки наукового стилю (логічність викладу, інформативність, понятійність і предметність тлумачень, переконливість, аналіз, детальні висновки), так і специфічні (спря-

мованість на непідготовленого читача, емотивність, образність) [4, с. 140].

Уважне ставлення до жанрової специфіки тексту притаманне представникам різних напрямків філологічних досліджень. Зокрема, у лінгводидактиці наводять такі структурно-функціональні аспекти жанрового підходу: «студенти отримують модель або зразок, який показує, яку конкретно лінгвістичну роботу вони мають виконати; студенти вдумливо аналізують структуру тексту певного жанру, його організації, намагаються зрозуміти принципи породження певного типу тексту» [5, с. 83].

Для практичної роботи перекладача врахування жанрової специфіки вихідного тексту є критично важливим. У фундаментальній роботі Л.М. Черноватого «Методика викладання перекладу» підкреслено значущість стилістичного аналізу тексту на передперекладацькому етапі роботи. Аналіз має розвивати в студентів (серед інших навичок):

– уміння розуміти і тлумачити текст оригіналу з врахуванням норм мовленнєвої та не мовленнєвої поведінки носіїв мови оригіналу (правила, традиції, норми спілкування в мові оригіналу у відповідній сфері; співвідношення предметних та інших знань автора тексту оригіналу та адресата тексту перекладу, наявність та характер імплікатур в тексті оригіналу);

– уміння аналізувати текст оригіналу: розпізнавати типи текстів та мету їх авторів; аналізувати чинники, що впливають на переклад (інтенція автора тексту, обставини створення останнього; адресати; тип інформації, закладеної в тексті оригіналу; їх щільність; жанр; лінгвістичні і структурні особливості тексту оригіналу ...)» [6, с. 130].

Повертаючись до синкретичної природи наукової популяристики, варто відзначити її високий лінгводидактичний потенціал [7, с. 235], а враховуючи різноманіття перекладацьких викликів, науково-популярний текст має потужний дидактичний потенціал і при викладанні перекладознавчих дисциплін [8, с. 93].

Привабливість цього жанрового текстотипу зростає із введенням стандарту вищої освіти для спеціальності 035 «Філологія» у 2019 році, адже вміння враховувати жанрово-стилістичні аспекти тексту зафіксовано в якості одного з очікуваних результатів навчання, зокрема, здобувач має:

– знати принципи, технології і прийоми створення усних і письмових текстів різних жанрів і стилів державною та іноземною (іноземними) мовами;

– здійснювати лінгвістичний, літературознавчий та спеціальний філологічний аналіз текстів різних стилів та жанрів [9].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед жанрово-стилістичних ознак наукової популяристики варто відзначити особливі синтаксичні стратегії, завдяки яким відбувається популяризація наукової інформації. Видозмінена, неочікувана структурна презентація елементів змісту у тексті веде до інтонаційних та ритмічних змін, що висуває певну одиницю висловлювання на перший план, надає їй особливого наголосу, додаткової смислової та емоційної значимості. Синтаксичні конструкції, які не тільки передають інформацію, а й акцентують увагу на її важливості, називають засобами експресивного синтаксису [10, с. 66].

Експресивність тлумачиться О. О. Селівановою як комплексна категорія: «ознака інтенсифікації значення слів за шкалою зменшення та збільшення різних денотативних і конотативних ознак, зокрема, логічного змісту, оцінок й емотивності.

Експресивність переважно пов'язана з різними видами оцінок й емоціями суб'єкта мовлення і є засобом увиразнення тексту» [11, с. 139].

Варто усвідомлювати також, що експресивність синтаксичної структури як стилістичної категорії досягається певним відхиленням від норми, яке є структурним, семантичним і функціональним [12, с. 92].

Експресія як відхилення від норми задля досягнення виразності тексту активно використовується письменниками та перекладачами художніх творів [13; 14; 15]. Суто наукові тексти зберігають певну стійкість та вірність традиціям загальноприйнятого наукового етикету: чіткий і логічний виклад матеріалу тут домінує. Для увиразнення авторських ідей, посилення прагматичного ефекту подекуди використовуються синтаксичні засоби на зразок інверсії, питань, питань-відповідей, емпатичних конструкцій із дієсловом *do*, повтори, елементи паралелізму та парентичні конструкції [16, с. 61].

Мовні засоби вираження експресивності в науково-популярному тексті не так широко досліджені, хоча й привертають дослідницький інтерес окремими аспектами [17]. В цілому, в українському науковому середовищі бракує глибини дослідження експресивного синтаксису.

Постановка завдання. Мета цього огляду – окреслити основні тенденції використання елементів експресивного синтаксису в англійських науково-популярних статтях.

Наукові спостереження робимо на основі широкої ілюстративної бази, створеної текстами з таких науково-популярних видань, як-от: *National Geographic*, *Scientific American*, *Euroscientist* тощо. Завдяки мовній автентичності, доступності і сучасності тематичної спрямованості матеріалів ці ресурси потенційно приваблюють мотивовану філологічну молодь.

Для підготовки до аналізу жанро-стилістичних аспектів у процесі передперекладацького аналізу тексту здобувачам варто чітко усвідомити фундаментальний факт стосовно природи функціонального стилю: вибір у межах стилю є вмотивованим, навіть якщо це відбувається несвідомо, і цей вибір чинить колосальний вплив на те, як тексти створюються та сприймаються [18, с. 22].

Звертаючись до елементів експресивного синтаксису, можна спиратися на класифікацію синтаксичних стилістичних засобів, яка представлена чотирма групами в залежності від характеру впливу на структуру речення: скорочення структури речення (еліпс, номінативні речення, апо-

зіопезис, асиндетон, парцеляція), розширення структури речення (повтор, перелічення, тавтологія, полісиндетон, паралельні конструкції), зміна порядку слів (інверсія, розділення членів речення), транспозиція значення речення (риторичне питання та ін.) [19, с. 73].

Виклад основного матеріалу. Спостереження за фактичним матеріалом виявляють широке використання синтаксичних структур із експресивно-емоційним забарвленням. Зокрема, досить потужно експресія проявляється у заголовках, також заголовки мають досить розлогу структуру. Намагаючись привернути увагу читача, автори часто одразу розставляють акценти, починаючи з заголовку.

СКОРОЧЕННЯ АБО СТЯЖІННЯ СТРУКТУРИ РЕЧЕННЯ – досить популярна стратегія використання експресивного синтаксису. У фрагменті нижче мова піде про специфічну проблему астронавтів, яку надзвичайно важко передбачити перед космічною подорожжю – алергія на інопланетний пил. Вочевидь, її важко передбачити через брак зразків для алергічних проб. Заголовок має на меті зацікавити читача з перших слів шляхом імітації прямого звертання (*Imagine...*). У заголовку створена певна надлишковість, він здається задовгим. Однак друга частина змісту, винесена шляхом парцеляції в окреме речення, різко контрастує з першою ступенем деталізації, вона створює напружене очікування, саспенс, який змушує дізнатися більше. Поставимо собі риторичне питання: якщо спростити структуру речення до іменної, зберігши усі елементи змісту (*Sudden allergy to moon dust in astronauts*), чи з'явилося б таке сильне бажання читати далі:

*Imagine traveling to the moon only to realize you're allergic to it. **One astronaut did.***

Lunar dust is, at least according to some NASA experts, the number one challenge facing missions to the moon. That may be hard to believe, but only if you know nothing about moon dust. Here's the 411: it's both wildly sharp and incredibly powdery, which turns out to be a terrible combination [20].

Парцеляція є досить частотним рішенням для створення емоційного очікування. Вочевидь, у наступному фрагменті про морських зірок міститься протиріччя між привабливістю живих істот, їх агресивною харчовою поведінкою та певною недоступністю для знищення. Однак цей контраст залишився невербалізованим ні вступними словами (прим. *However*), ні прийменниками або сполучниками (прим. *but*). Водночас, скорочуючи речення у такий спосіб, автор мимоволі досягає

паралельної ритмічної структури у цих трьох реченнях заголовку, цю історію хочеться читати далі:

These creatures are otherworldly. They destroy coral. And they're hard to kill.

Crown-of-thorns sea stars are carnivorous predators that feast on corals and are hard to keep in check—but conservationists are fighting back. First, a diver stabs a needle at the end of a long pole into the center of the alien-like creature. Then, a vinegar solution is injected in several spots before the animal is gently pulled away from the coral where it was feeding [21].

Тенденція до скорочення синтаксичної структури речення спостерігається також в усічених реченнях з іменною структурою. Неформальний реєстр комунікації може бути можливим лише в науково-популярного тексту, де автор прагне максимально зблизитися з читачем, дати йому відчуття себе на одному рівні:

***Surprise!** These sea cucumbers glow*

Scientists found that 10 species of these deep-sea dwelling invertebrates are actually bioluminescent [22].

Популярною стратегією використання експресивного синтаксису є також **РОЗШИРЕННЯ СИНТАКСИЧНОЇ СТРУКТУРИ**. У якості прикладів нижче наведено два заголовки статей про технічні розробки, які схожі у плані донесення деталей. Ці деталі в обох випадках могли б бути представлені у вигляді частини речення (*smart wheelchairs follow your EXACT commands* та *this ship is an hovercraft AND AN AIRPLANE* відповідно). Однак, пам'ятаючи про значущість ефекту вибору у стилістиці, варто усвідомлювати, що багатослівність часто є сигналом важливої інформації, яка має бути помітна для читача:

Smarter Wheelchairs Follow Your Commands, Unless You Do Something Foolish [23].

This Ship Is A Hovercraft Until It's An Airplane [24].

Паралельні конструкції часто використовуються для донесення авторської точки зору більш впевнено. Приміром, у статті нижче автор аргументовано наполягає не зменшувати фінансування НАСА, адже в агенції вирішують дослідницькі питання планетарного масштабу. Вибір автора статті коротких, зручних для вимови одно- та двоскладових слів, а також паралельна конструкція у другій частині речення створюють комфортний ритмічний малюнок речення. Милозвучність цих синтаксичних структур ніби промовляє до читача: NASA IS THE BEST:

Here's How to Bring Mars Down to Earth: Let NASA Do What NASA Does Best

Increasing NASA's budget would ease pressure and allow it to dream even bigger [25].

Синтаксичні структури, що змінюють **ПОРЯДОК СЛІВ РЕЧЕННЯ**, також доволі часто зустрічаються для створення напруженого, енергійного тону повідомлення. Зокрема, варто відзначити рамкові конструкції, що ефективно висувують на перший план певний елемент змісту (*It is... who/ where/ that ..*). У статті з досить маніпулятивним заголовком автор аналізує історію досягнень Ілона Маска у космічній індустрії і дозволяє собі критику:

That was the aim of founding the company Space Explorer. As a christening gift he endowed it with \$100 Million (money that Musk raised from the PayPal IPO). It's worth noting that it was only at the fourth launch attempt that the Falcon 1 was able to reach orbit, when the company was about to go bankrupt.

ТРАНСПОЗИЦІЯ ЗНАЧЕННЯ РЕЧЕННЯ

– ще одна досить широко представлена група експресивних синтаксичних прийомів. Найчастіше вона представлена риторичними питаннями, які можуть викликати потужний мозковий штурм у читача:

RSV vaccines and preventive drugs have arrived. Which one is right for you?

Preventive treatment is now available for the respiratory syncytial virus, which affects 64 million people annually. But drug shortages have led to confusion about which treatment is best for the elderly versus children [27].

Дружній тон, налаштованість на спілкування на рівних нерідко підтримують ілюзію живого спілкування завдяки елементам розмовного регістру, що наближує науково-популярний текст до живого емоційного діалогу, який такий багатий на живі емоції:

Why the heck is Earth wet?

Astrophysicists don't completely know where the stuff came from, but circumstantial evidence suggests that water-containing meteorites might have pummeled an infant Earth [28].

Висновки. Використання елементів експресивного синтаксису в англійських науково-популярних статтях досить широке. Спостерігається різноманіття елементів експресивного синтаксису, які направлені на стягнення, розширення синтаксичної структури речення, зміна порядку слів та транспозицію значення речення. Широке розповсюдження елементів експресивного синтаксису продиктоване прагматичною установкою наукової популяристики – відтворити атмосферу діалогу у письмовій формі, донести важливі смислові акценти повідомлюваного наукового контенту.

Позиційно елементи експресивного синтаксису тяжіють до сильних позицій тексту – заголовку, підзаголовку, але також зустрічаються в структурі статті.

Вміння здобувачів-філологів на передперекладацькому етапі ідентифікувати елементи експресивного синтаксису є логічною складовою очікуваних результатів навчання – вміння враховувати жанрово-стилістичні аспекти тексту і адекватно відтворювати їх при перекладі.

Список літератури:

1. Pilkington, O. (2016). Popular science as a means of emotional engagement with the scientific community". *International Journal of Science Culture and Sport* 4(1), P. 118–125. <http://dx.doi.org/10.14486/IntJSCS466>
2. Іщенко Н. Г. Жанрова палітра наукової комунікації. Наукові записки Національного університету «Острозька академія» Серія «Філологічна». Випуск 42. С. 67–69.
3. Яхонтова Т. В. Лінгвістична генологія наукової комунікації : монографія. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2009. 420 с.
4. Орешич Ю.С. Науково-популярний текст: до проблеми визначення. *Нова філологія*. 2017. № 70. С. 137–140.
5. Корнейко І.В., Петрова О.Б., Попова Н.О. Теорія жанру: теоретичні та прикладні аспекти: [Монографія] Х.: «Друкарня Мадрид», 2014. 127 с.
6. Черноватий Л. М. Методика викладання перекладу як спеціальності: підручник для студ. вищих заклад. освіти за спеціальністю «Переклад». Вінниця : Нова Книга, 2013. 376 с.
7. Король Т. Г. Англійська науково-популярна стаття в галузі управління як об'єкт перекладу. Мова і міжкультурна комунікація. 2019. Вип. 2. С. 230–237. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/movmk_2019_2_25
8. Романюха М.В. Англійські науково-популярні онлайн-ресурси у викладанні перекладознавчих дисциплін. *Лінгвістика. Лінгвокультурологія : «Картина світу у життєдіяльності людини»*. За ред. акад. НАНВО України, проф. Ю. О. Шепеля. Дніпро : Акцент ПП, 2020. Т. 16. С. 81–93.
9. Стандарт вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень, галузь знань 03 «Гуманітарні науки», спеціальність 035 «Філологія». Бачинська Г. В., Бистров Я. В., Біскуп І. П., Бондар Л. В., Казимирова І. А., Христіанінова Р. О. Київ: Міністерство освіти і науки України, 2019. 18 с.

10. Кухаренко В. А. Інтерпретація тексту. Вінниця : Нова книга, 2004. 272 с.
11. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія. Полтава–Київ, 2006. 716 с.
12. Паров'як І.І.. Статус конструкцій експресивного синтаксису в системі синтаксичних одиниць. Наукові праці : науково-методичний журнал. Вип. 207. Т. 219. Філологія. Мовознавство. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2013. С. 91–94.
13. Воронова В. В., Матвеева С. А. Емоційно-експресивний синтаксис оригіналу та перекладів роману Стівена Кінга «Переслідуваний». Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Філологічні науки. 2013. № 9(1). С. 18–23. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vluf_2013_9%281%29__5
14. Козій О. Б. Особливості функціонування засобів експресивного синтаксису у малій прозі Уільяма Фолкнера. Наукові записки. Серія: філологічні науки. Випуск 13. С. 338–342.
15. Ткачук Т. В. Відтворення функції експресивного синтаксису в оповіданні Артура Конан Дойла «Пістрява стрічка». Збірник наукових праць «Нова філологія» № 81. Том II (2021). С. 148–154. ISSN 2414-1135
16. Лященко О. Особливості вживання експресивного синтаксису в англomовній науковій статті. Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах. № 28, Київ, 2013. С. 52–64.
17. Бондарчук, О. В., Воробйова, О. П. (2021). Засоби експресії в англomовному науково-популярному тексті й шляхи її відтворення в українськомовному перекладі. *Нова філологія*, (84), С. 32–37. <https://doi.org/10.26661/2414-1135-2021-84-4>
18. Simpson P. *Stylistics: A Resource Book for Students*. London : Routledge, 2004. 264 p.
19. Єфімов Л. П., Ясінецька О. А. Стилiстика англійської мови і дискурсивний аналіз. Учбово-методичний посібник. Вінниця: НОВА КНИГА, 2004. 240 с.
20. Imagine traveling to the moon only to realize you're allergic to it. One astronaut did. Nov. 23, 2021. URL: <https://www.popsci.com/story/science/weirdest-thing-moon-dust-singing-colossi-netflix-goat> (дата звернення: 15.12.2023).
21. Hobson M. These creatures are otherworldly. They destroy coral. And they're hard to kill. Nov. 21, 2023. URL: <https://www.nationalgeographic.com/environment/article/crown-of-thorns-sea-stars-coral-reefs> (дата звернення: 15.12.2023).
22. Baisas L. Surprise! These sea cucumbers glow. Nov. 15, 2023. URL: <https://www.popsci.com/environment/sea-cucumbers-bioluminescent/> (дата звернення: 15.12.2023).
23. Dillow C. Smarter Wheelchairs Follow Your Commands, Unless You Do Something Foolish. Apr. 13, 2011. URL: <https://www.popsci.com/technology/article/2011-04/smart-wheelchairs-second-guess-your-commands-keeping-you-out-harms-way> (дата звернення: 15.12.2023).
24. Atherton K.D. This Ship Is A Hovercraft Until It's An Airplane. Jan. 28, 2016. URL: <https://www.popsci.com/new-ship-concept-is-hovercraft-until-its-an-airplane> (дата звернення: 15.12.2023).
25. Plait P. Here's How to Bring Mars Down to Earth: Let NASA Do What NASA Does Best. Oct. 30, 2023. URL: <https://www.scientificamerican.com/article/heres-how-to-bring-mars-down-to-earth-let-nasa-do-what-nasa-does-best/> (дата звернення: 15.12.2023).
26. Oury J.-P. Does the European space project need an Elon Musk? 16 Febr. 2018. <https://www.eurosciencist.com/en/editors-corner/european-space-project-need-elon-musk/>
27. Austin D. RSV vaccines and preventive drugs have arrived. Which one is right for you? Nov. 21, 2023. URL: <https://www.nationalgeographic.com/premium/article/new-vaccine-drug-treatment-rsv> (дата звернення: 15.12.2023).
28. Guarino B. Why the heck is Earth wet? Nov. 7, 2023. URL: <https://www.popsci.com/science/how-did-water-get-on-earth/> (дата звернення: 15.12.2023).

Romaniukha M. V. ELEMENTS OF EXPRESSIVE SYNTAX IN ENGLISH POPULAR SCIENCE TEXTS

The paper discusses the main trends in the use of elements of expressive syntax in English popular science genre based on texts from such popular English popular science platforms Scientific American, National Geographic, Euroscientist.

It is defined that many features of a popular science text demonstrate a rich palette of semantic-stylistic and syntactic ways of conveying ideas, which are dictated by a pragmatic focus on getting closer to the reader. Delivering complex scientific knowledge to a wide audience, popular science can speak "simply about the complex", highlighting the elements of scientific knowledge that are inaccessible to a wide audience and reinforcing the idea, condensed by the structural components of the speech. The paper determines that the wide variety of elements of expressive syntax is dictated by the pragmatic attitude of popular science –

to create an atmosphere of informal dialogue in the written form, to convey important semantic accents to the scientific content being taught.

These ideas are fundamental to the general genre nature of a popular science text: to create the effect of a dialogue “on equal terms” with the reader, the author must be most aware of the choice of syntactic resources of English language, and the philology students must be able to identify and argue for the elements of their choice at the preparatory translation stage of text analysis and adequately render them when translating.

The paper reveals that elements of expressive syntax in English popular science articles are ubiquitous; they are aimed at compression, expansion of the syntactic structure of the sentence, change in the order of words and transposition of the meaning of the sentence. It is defined that in terms of textual structure the elements of expressive syntax tend to take strong positions in the text – heading, subheading, and also appear in the structure of the article.

Key words: *popular science text, genre specificity, expressiveness, syntax, pre-translation analysis.*